

Konzorcijska nabava elektronskih informacijskih virov ter modeli upravljanja konzorcijev v Republiki Sloveniji

Primer dobre prakse: nabavni konzorciji ter modeli upravljanja
konzorcijev CTK

Miro Pušnik
miro.pusnik@ctk.uni-lj.si
01/2003-441

<http://www.ctk.uni-lj.si/users/pusnik/prezentacije/konzorciji.ppt>

November 2013

POVZETEK

Zakaj sploh mednarodna znanstvena literatura?

Financiranje.

Obstoječe stanje.

Učinki delovanja nabavnih konzorcijev na okolje.

Dolgoročni cilji.

Kazalniki, vrednosti in ukrepi za dosego.

Razprava.

Nekaj besed o CTK

Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani:

- osrednja knjižnica za področje tehnike v Sloveniji
- osrednja univerzitetna knjižnica za tehniko in deloma naravoslovje ter upravljavec Digitalne knjižnice Univerze v Ljubljani
- osrednja knjižnica za izvajanje konzorcijskih nabav in upravljanje konzorcijev v Sloveniji

41 zaposlenih:

- bibliotekarji
- informacijski specialisti
- strokovnjaki za javna naročila
- informatiki

Fond tiskanega gradiva:

- 116.000 tiskanih knjig
- 27.000 letnikov znanstvenih revij
- 70.000 standardov

Elektronski informacijski viri:

- 7 paketov e-revij (cca 6000 naslovov),
- 5 paketov e-knjig (cca 40.000 naslovov)
- več kot 20 bibliografskih podatkovnih zbirk (Ei Village, CSA Illumina, IRB, SCIFinder, Perinorm...

Pomen dostopa do servisov mednarodne znanstvene literature in baz podatkov

Veliko pomembnih vidikov:

Mednarodna znanstvena literatura kot vir informacij pri izvajanju raziskovalne dejavnosti ter različnih (visokošolskih) programov usposabljanja.

Vloga pri znanstveno komuniciranje:

- pregled možnosti za objavljanje znanstvenih del,
- komunikacija z uredništvu znanstvenih revij,
- primerjave z drugimi raziskovalci in skupinami...

Vloga v sistemih za ocenjevanje znanstvene odličnosti, habilitacije, napredovanja...:

- citatni indeksi kot orodje za bibliometrične ocene
- preverjanje objav in indeksacij znanstvenih del
- iskanje primernih recenzorjev...

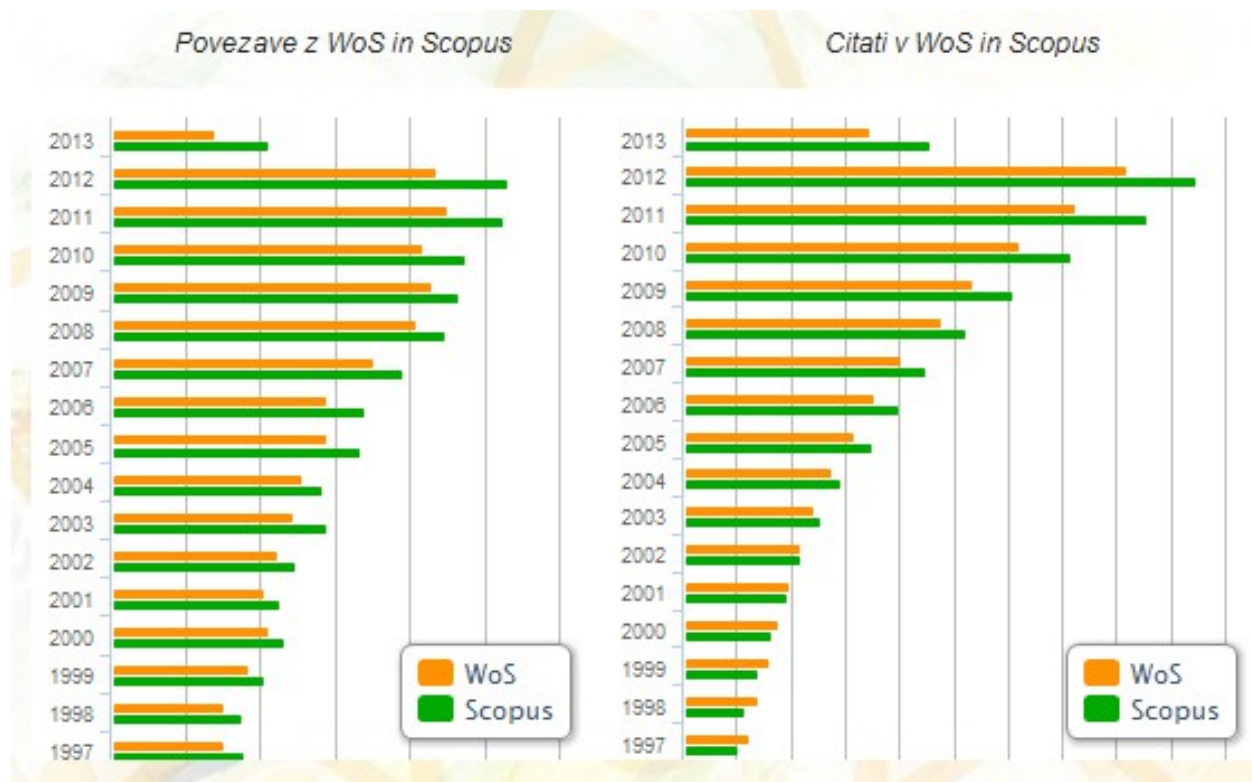
Dostop do servisov mednarodne znanstvene literature in baz podatkov je torej pomemben del znanstvene infrastrukture v izbranem okolju.

ZAKAJ SPLOH MEDNARODNA ZNANSTVENA LITERATURA

Leto	Vrednost (EUR)	Število vpogledov	Publikacije Scopus	Publikacije Wos
2005	1.301.385	255.772	3305	2834
2006	2.030.706	465.522	3362	2818
2007	2.259.941	558.406	3871	2818
2008	2.619.742	625.444	4460	3461
2009	2.781.941	829.576	4665	4041
2010	3.734.256	1.140.633	4743	4124
2011	3.598.721	1.330.321	5285	4494
2012	3.790.267	1.302.580	5555	4512

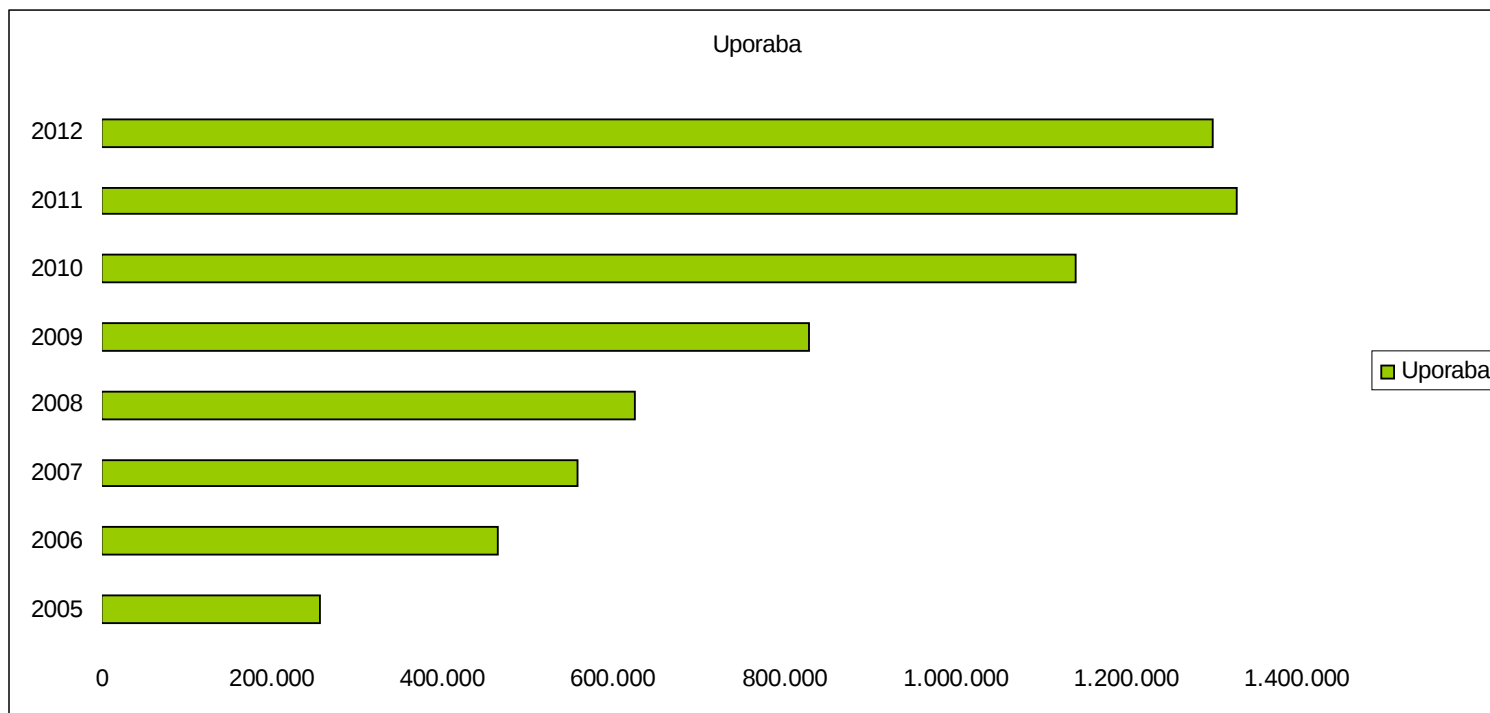
Preglednica: Vrednost in uporaba konzorcijev CTK ter število publikacij slovenskih raziskovalcev v obdobju 2005-2012

ZAKAJ SPLOH MEDNARODNA ZNANSTVENA LITERATURA 1

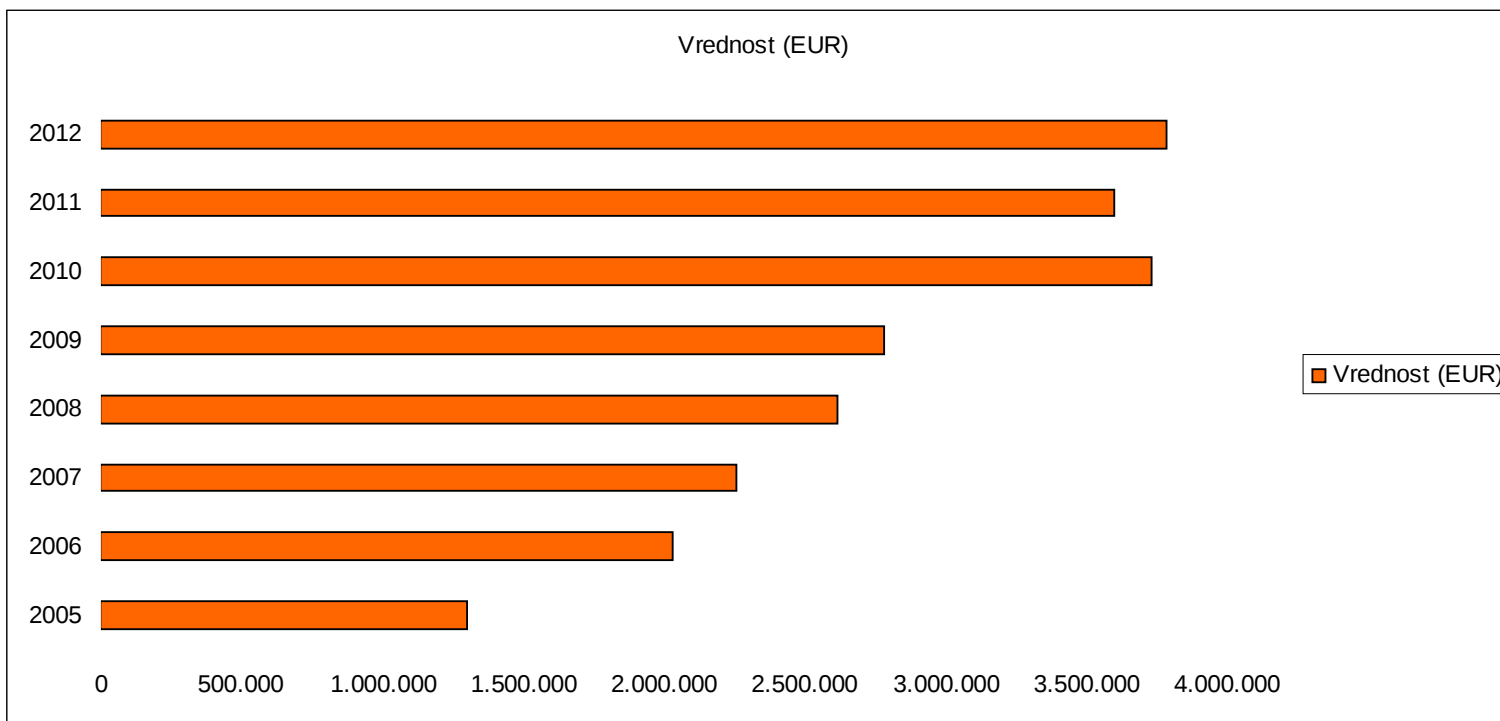
Slika : Publikacije in citati slovenskih raziskovalcev v obdobju 1997 - 2013 (vir: Naši v WoS in Scopus, 2013).

ZAKAJ SPLOH MEDNARODNA ZNANSTVENA LITERATURA 1

Slika : Uporaba konzorcijev CTK v obdobju 2005 - 2012

ZAKAJ SPLOH MEDNARODNA ZNANSTVENA LITERATURA 1

Slika : Vrednost konzorcijev CTK v obdobju 2005 - 2012

ZAKAJ SPLOH MEDNARODNA ZNANSTVENA LITERATURA 2

$$R_{\text{vrednost/število vpogledov}} = 0,97$$

$$R_{\text{vrednost/publikacije v Scopusu}} = 0,93$$

$$R_{\text{vrednost/publikacije v WoS}} = 0,91$$

$$R_{\text{število vpogledov/publikacije v Scopusu}} = 0,95$$

$$R_{\text{število vpogledov/publikacije v WOS}} = 0,96$$

ZAKAJ SPLOH MEDNARODNA ZNANSTVENA LITERATURA 3 – DONOSNOST NALOŽB (ROI)

Pridobljena sredstva na različnih razpisih za raziskovalne projekte na 1 vložen EUR v mednarodno znanstvo v CTK (EUR).

	UL	UM	UP
2010	40	40	75
2011	39	39	77
2012	34	36	80

Poslovna politika velikih komercialnih založb znanstvene literature

Komercialne založbe – korporacije, ki jih zanima profit.

Koncentracija v rokah sorazmerno malega števila velikih založb – svojevrsten monopol.

Ocena: na leto komercialne založbe znanstvene literature obrnejo 16 milijard dolarjev (Ware, 2009)

Big Deal projekti.

Cene mednarodne znanstvene literature v nenehnem porastu, ki mu knjižnice s svojimi proračuni težko sledijo.

Povečanje naročnin na letni ravni ("price cap") med 5% do 12%:

- inflacija**
- povečanje obsega vsebine**
- povečevanje števila končnih uporabnikov**

Nabavni konzorciji

Nabavni konzorciji kot odgovor knjižnic na monopolno politiko komercialnih založnikov.

Prednosti nabavnih konzorcijev:

- knjižnice – boljša pogajalska izhodišča, manjši izdatki pri nabavi virov (centralna nabava), "cross access" oz. večji obseg dostopa do literature, manjši izdatki za posredovanje in dobavo dokumentov
- založniki – pogajanja le z enim predstavnikom konzorcija za vse knjižnice, manjši izdatki za promocijo, usposabljanje ipd.

Slovenija:

- 1999, prvi konzorcij eIFL Direct
- 2001, CTK, Inštitut Jožef Štefan, Kemijski inštitut – Elsevier ScienceDirect
- 2003 Konzorciji CTK: paket SpringerLink
- 2003 COSEC: EBSCOHost – nacionalni paket
- 2003 COSEC (NUK): paket Emerald
- 2005 Konzorciji CTK: paket Wiley Interscience
- 2006 Konzorciji CTK: paket IEEE Xplore, American Chemical Society
- 2006 COSEC (NUK): Sage
- 2009 Konzorciji CTK: JSTOR
- 2010 Konzorciji CTK: SpringerLink (e-only) nacionalni konzorcij

Konzorciji CTK v 2013

Konzorcij Elsevier ScienceDirect

- 1 letna pogodba– 15 članov konzorcija,
- interdisciplinaren paket (naravoslovne vede, tehniške vede, medicinske vede, biotehnične vede, družboslovje, humanistične vede, interdisciplinarne vede),
- "print subscription based", dostop do revij, ki jih ima inštitucija v tisku + Subject Collection oz. UTL,
- cca 750 naslovov, arhivski dostop od 1995,
- trajna last e-kopij člankov (poslovni model nakup) razen za naslove iz UTL oz SC.

Konzorcij SpringerLink

- 1-letna pogodba – 15 članov konzorcija
- interdisciplinaren paket (naravoslovne vede, tehniške vede, medicinske vede, biotehnične vede, družboslovje, humanistične vede, interdisciplinarne vede),
- v letu 2010 so tiski še "print subscription based", v letu 2011 "e-only",
- 1841 naslovov revij, cca 13.000 e-knjig, cca 19.000 vmesnih znanstvenih poročil, trajna last e-kopij člankov, knjig in ostalega gradiva, arhivski dostop od 1997.

Konzorcij Wiley InterScience

- 1-letna pogodba – 12 članov konzorcija,
- interdisciplinaren paket (naravoslovne vede, tehniške vede, medicinske vede, biotehnične vede, družboslovje, humanistične vede in interdisciplinarne vede),
- "print subscription based". dostop do revij, ki jih ima inštitucija v tisku + "cross access"
arhivski dostop od 1996,
- 359 revij v 2010, v 2011 dostop do 1400 naslovov, trajna last e-kopij člankov.

Konzorcijj CTK V2013

Konzorcij American Chemical Society ACS Online Pack.

- 1-letna pogodba – "e-only" - 9 članov konzorcija,
- področja kemije: organske kemije, anorganske kemije, fizikalne kemije, medicinske kemije, kombinatorne kemije, analitske kemije, biokemije, kristalografije, kemije materialov in kemijske tehnologije,
- "e-only"
- 37 vrhunskih revij, arhivski dostop od 1996,
- trajna last e-kopij člankov.

Konzorcij IEEE /IEL Xplore

- 1-letna pogodba, 6 članov (UL, UM, UP, UNG, IJS, IMT),
- področja inženirstva, elektrotehnike, računalništva in informatike,
- "e-only"
- dostopna celotna ponudba paketa (300 naslovov revij, 11.000 zbornikov, 2.900 standardov), arhivski dostop od 1988,
- trajna last e-kopij gradiv.

IOS Presss

- 1-letna pogodba – 4 člani,
- interdisciplinaren paket,
- 81 naslovov revij, "print supscription based".

JSTORE

- arhivi starejših tiskanih znanstvenih revij,
- 4 člani, poslovni model najem dostopa (e-članki ne ostanejo v trajni lasti).

Financiranje tuje znanstvene literature in baz podatkov v Sloveniji

Več virov financiranja mednarodne znanstvene literature:

- sredstva neposrednih financerjev – Ministrstvo za znanost, visoko šolstvo in tehnologijo v okviru svoje redne dejavnosti,
- letni razpis Agencija za raziskovanje Republike Slovenije (ARRS),
- drugi viri.

ARRS je osrednji financer mednarodne znanstvene periodike in baz podatkov.

Razpis za naslednje leto ponavadi konec maja, do konca septembra je zaključen, oktobra začnemo z usklajevanjem znotraj konzorcijev ter pogajanja s ponudniki.

Prednost razpisa: t.i. "protected budget" za literaturo.

Pomankljivosti razpisa: veliko dela pri prijavi in usklajevanju konzorcijskih članic.

FINANCIRANJE MEDNARODNE ZNANSTVENE LITERATURE 1

Leto	Sofinanciranje tuje znanstvene literature (EUR)	Sofinanciranje konzorcijske dejavnosti (EUR)	Delež sofinanciranja konzorcijske dejavnosti
2005	2.077.530	/	/
2006	2.086.463	223.251	11 %
2007	2.100.000	231.675	11 %
2008	2.200.000	338.921	15 %
2009	3.500.147	1.421.458	41 %
2010	3.617.562	1.596.355	44 %
2011	3.488.889	1.523.789	44 %
2012	3.055.000	1.473.597	48 %

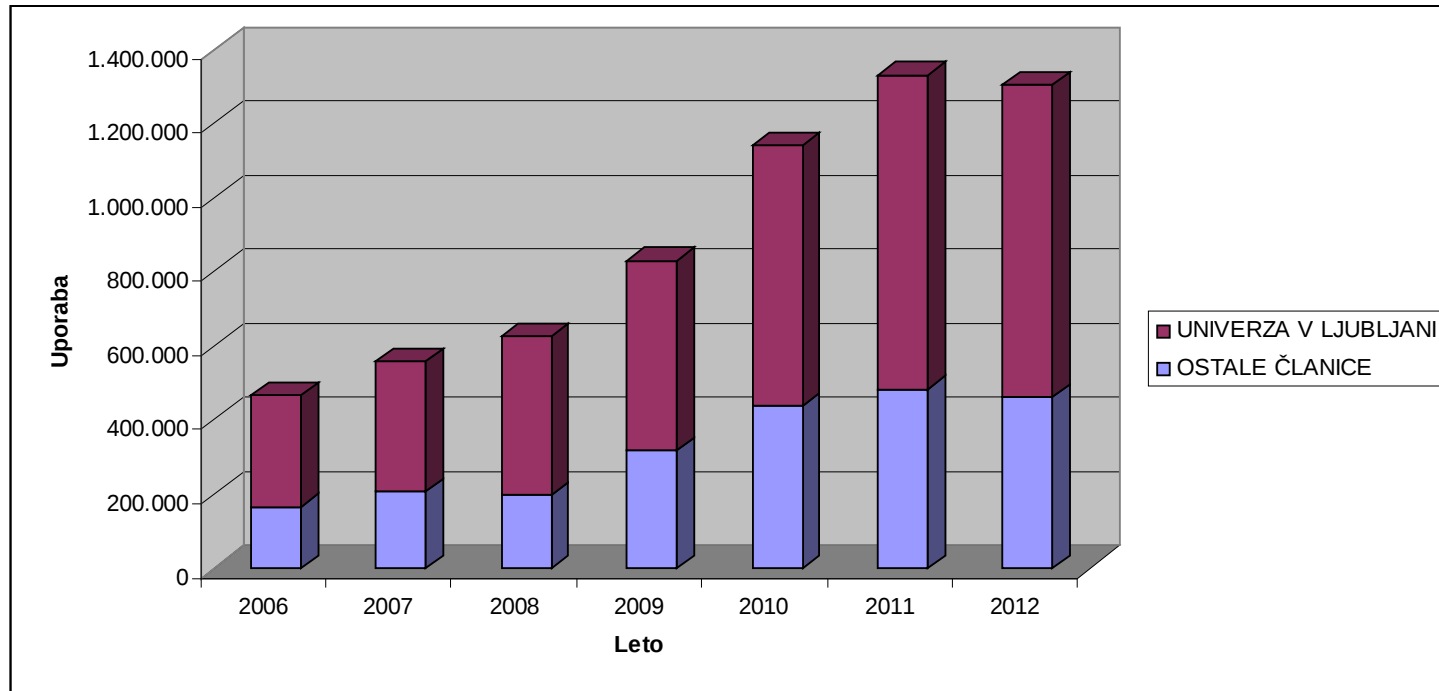
Preglednica : Struktura financiranja mednarodne znanstvene literature na razpisih ARRS v obdobju 2005-2012 (vir: E-revije, 2013)

KONZORCIJI CTK – OBSTOJEČE STANJE

Leto	Celotna vrednost	Število članic	Št. uporab cel. besedil	Cena/uporaba
2006	2.030.706	9	465.522	4,36
2007	2.259.941	10	558.406	4,05
2008	2.619.742	13	625.444	4,19
2009	2.781.941	12	829.576	3,35
2010	3.734.256	22	1.140.633	3,27
2011	3.598.721	71	1.330.321	2,70
2012	3.790.267	56	1.302.580	2,91

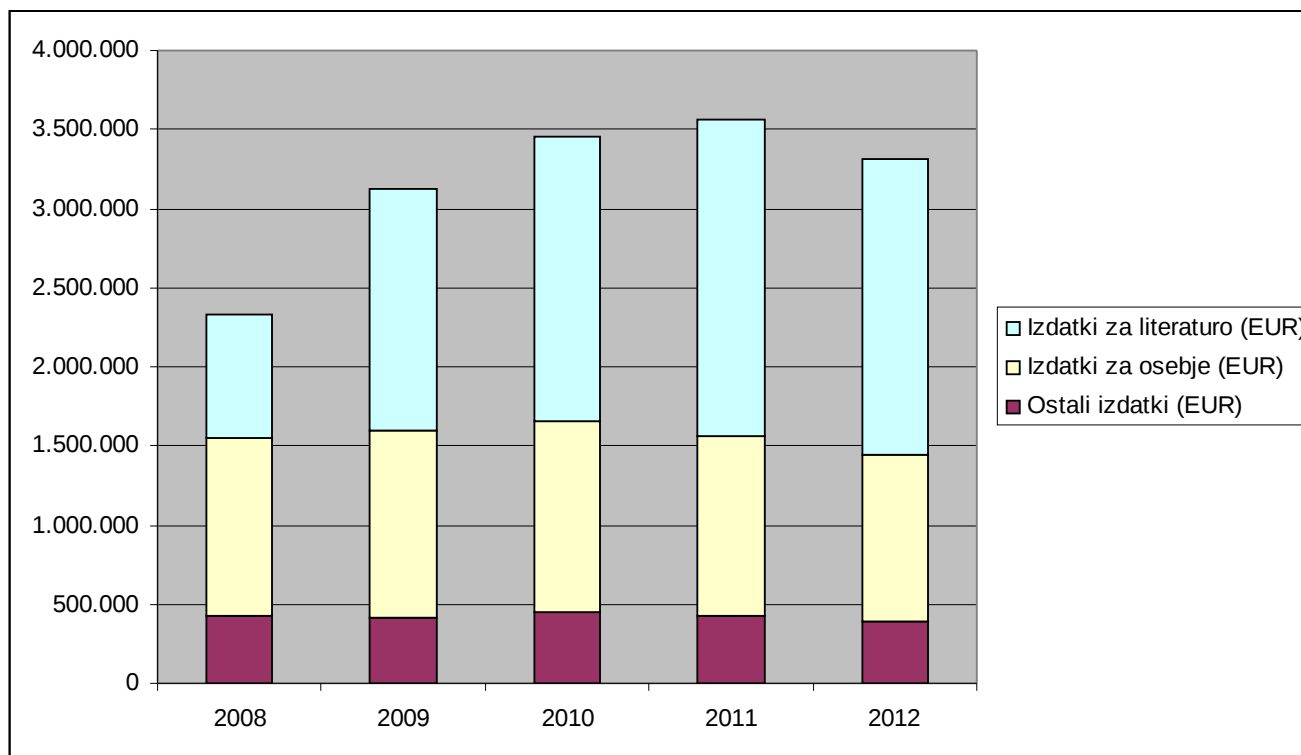
Preglednica : Uporaba storitev konzorcijev CTK in izdatki v obdobju 2006-2012 (vir: Letno poročilo CTK za leto 2012, 2013)

KONZORCIJI CTK – OBSTOJEČE STANJE 1

Slika : Uporaba storitev konzorcijev v obdobju 2006 - 2012 (vir: Letno poročilo CTK za leto 2012, 2013)

KONZORCIJI CTK – VPLIVI NA OKOLJE

Slika: Struktura izdatkov CTK v obdobju 2008 - 2012 po poslovnem dogodku (vir: Letno poročilo CTK za leto 2012, 2013).

KONZORCIJI CTK – VPLIVI NA OKOLJE 1

Medij	Uporaba	Potrebni h EPZ	Ocena stroška dela (EUR)	Cena enote uporabe
Tiskano gradivo	98.461 kosov izposojenega gradiva	12	300.000	3,04 na kos izposojenega gradiva
E-revije	1.302.580 uporab celotnih besedil e-revij in e-knjig	3	75.000	0,06 na uporabljeno celotno besedilo

Preglednica: Stroški dela upravljanja fondov tiskanega in elektronskega gradiva CTK v 2012

KONZORCIJI CTK – DOLGOROČNI CILJ – TEMELJNE USMERITVE

Zagotavljanje kakovostnega nabora literature.

Ustrezno število vključenih organizacij.

Uporaba in povezovanje ustrezne nacionalne infrastrukture: ARNES, IZUM...

Vzpostavitev enotnih sistemov:

- za posredovanje in dobavo dokumentov
- za informacijsko podporo in svetovanje pri OA
- za skupen nastop na razpisih

Zagotavljanje infrastrukture za uporabo.

Model odločanja pri nabavi mednarodne znanstvene literature in baz podatkov v Sloveniji

V svetu poznanih več različnih tipov nabavnih konzorcijev:

- nacionalni centralizirani konzorciji (skandinavske države), kjer imajo pomembno vlogo
nacionalne knjižnice ali posebni državni uradi,
- ponavadi "big deal" pogodbe, visoke cene,
- slabo upravljanje tovrstnih konzorcijev, sorazmerno manjša uporaba.

Slovenija – decentralizirani konzorciji

- "bottom up approach"
- možnost soodločanja knjižnic pri vsebinskem odločanju

Model odločanja:

ARRS zagotovi finančna sredstva → razpis → strokovno telo → nabava
- v strokovno telo, ki vsebinsko odloča o nabavi, so vključeni knjižničarji članic konzorcije

Normativni akti pri odločanju:

- Pravilnik o sofinanciranju nakupa tuje znanstvene literature in baz podatkov
<http://www.arrs.gov.si/sl/infra/tujlit/akti/prav-tuja-literatura-maj-09.asp>
- Metodologija za ocenjevanje in izbor prijav za sofinanciranje nakupa tuje znanstvene literature in baz podatkov
<http://www.arrs.gov.si/sl/infra/tujlit/akti/metod-tuja-literatura-09.asp>

Cilji in strategija ARRS pri financiranju konzorcijev

Temeljni cilj ARRS – zagotoviti čim bolj kakovostno infrastrukturo za izvajanje raziskovalne dejavnosti čim večjemu krogu raziskovalcev.

Poznan kognitivni stil raziskovalcev in študentov pri uporabi elektronskih informacijskih virov – dostop do celotnih besedil člankov.

Strateška usmeritev ARRS v financiranje servisov z dostopnimi celotnimi besedili in financiranje bibliografskih servisov v manjšem obsegu (večfunkcionalne bibliografske zbirke, citatni indeksi).

Model 4+4 – konzorcij je financiran, če so vključene vse 4 univerze ter najmanj 4 raziskovalni inštituti.

Financiranje tiskanih znanstvenih revij – pomen faktorja vpliva (Impact Factor) na odločanje.

V 2011 v Sloveniji tudi SCOPUS – možnost uporabe SCOPUS-a pri obravnavi prijav za sofinanciranje tiskov.

Konzorciji CTK – glavne značilnosti

Nabava elektronskih informacijskih virov je zahteven postopek – stroge zahteve evropske kot tudi nacionalne zakonodaje pri javnem naročanju.

Čim bolj ekonomična nabava:

- če se le da, nabava posameznih, najbolj kakovostnih naslovov
- UTL liste
- navskrižni dostop do posameznih naslovov,
- v primeru celotnih paketov na osnovi tiskov iskanje popustov za nabavo tiskov ("deeply discount")

Trda pogajanja s ponudniki, ponavadi že spomladi za naslednje leto.

Neformalne povezave med konzorcijskimi članicami.

Stalna pogajalska skupina, sestavljena iz delavcev CTK in članov konzorcijev.

Usklajevanje nabave tiskov (kjer je potrebno), skupno reševanje ostalih problemov (prijava na razpis, tehnične rešitve...).

V CTK se s konzorciji ukvarjajo cca 3 FTE.

Struktura celotnih izdatkov CTK v letih 2007, 2008, 2009

Financiranje:

- Javna služba - MVZT
- Konzorciji in tiskane revije - ARRS

Leto	Izdatki za literaturo (EUR)	Izdatki za osebje (EUR)	Ostali izdatki (EUR)	Skupno (EUR)
2008	778.636 (34%)	1.128.069 (48%)	427.137(18%)	2.333.842
2009	1.528.398 (49%)	1.189.277 (38%)	410.653 (13%)	3.128.327
2010	1.792.766 (52%)	1.210.460 (37%)	447.779 (13%)	3.451.005
2011	2.504.185 (62%)	1.136.029 (28%)	422.936 (10%)	4.063.151

Konzorciji-mere ekonomičnosti

Mere	Opis	Komentar
Število uporabljenih naslovov.	Število naslovov, ki so bili vsaj enkrat uporabljeni.	Uporabna mera. V tiskanem okolju je mnogo knjig in revij, ki niso nikoli uporabljene. Google in MARC omogočata "vidnost manj popularnega gradiva".
Izdatek za celotno besedilo oz. poglavje.	Celoten izdatek za servis delimo z številom prenesenih celotnih besedil.	Temeljna mera, ki jo lahko spremljamo skozi celotno obdobje naročnine ter primerjamo z drugimi servisi. Pomembno: je povprečje, tam kjer so osnova za e-verzije tiski, je treba upoštevati tudi tiske.
Cena za uporabljen naslov.	Celoten izdatek delimo s številom uporabljenih naslovov.	Uporabno v povezavi s študijami dolgega repa ter številom uporabljenih naslovov.
Razmerje med izdatki za gradivo in izdatki za osebje v knjižnici	Izdatke za gradivo delimo z izdatki za plače, prosepke ter ostalimi izdatki za vse osebje v knjižnici.	Pomemben podatek, ki govori o intenzivnosti upravljanja z gradivom. Zaželeno je, da z avtomatiziranimi postopki čim manj osebja upravlja s čim večjim fondom gradiva.
Delež izdatki za e-gradivo v celotnih izdatkih za gradivo.	Izdatke za e-gradivo delimo z izdatki za vse gradivo.	Zelo pomemben podatek, ki meri intenzivnost izvajanja storitev digitalne knjižnice. Večji, kot je ta delež, manjši so izdatki za katalogizacijo in zagotavljanje dostopa do gradiva.
Analiza izdatkov v območju dolgega repa.	Vzamemo po 10, 20 in 30% najbolj uporabljenih naslovov v servisu in preverimo, koliko % od vse uporabljene vsebine je iz teh naslovov.	Zelo uporaben podatek. Indeksiranje celotnih besedil omogoča, da uporabniki najdejo tudi gradivo, ki ga v tiskanem okolju ne bi našli.
Primerjava uporabe e-knjig ter e-revij.	Primerjamo statistične podatke o prenešenih celotnih besedilih oz. poglavjih.	"Journalization" je proces, ki omogoča to primerjavo. Podatek uporaben za izdelavo strategije nabave. Velike univerze – več e-knjig, ni pa nekega posebnega obrazca.

Konzorciji CTK – prihodnost

Povečevanje števila uporabnikov:

- 2009 12 vključenih institucij, 2010 22 vključenih institucij, 2011 predvidoma preko 60 institucij, vključenih v konzorcije.

Močnejše formalno povezovanje med institucijami.

Enotni tehnični standardi za zagotavljanje dostopa:

- knjižnični informacijski portali
- enoten standard za oddaljeni dostop LDAP sistemi za avtentikacijo/avtorizacijo na nacionalni ravni in Shibboleth tehnologija

Arhiviranje nabavljenih vsebin.

Mednarodno povezovanje in mednarodni nabavni konzorciji

Povezovanje v funkcionalne konzorcije:

- iskanje skupnih poslovnih in operativnih rešitev
- arhivi oz. repozitoriji, razvoj portalov za dostop, izvajanje storitev za več univerz, posredovanje dokumentov...

UPRAVLJANJE NABAVNIH KONZORCIJEV CTK –UKREPI ZA DOSEGO IN KAZALNIKI

Izvajanje postopkov konzorcijske nabave.

- število dostopnih enot e-revij

**Zagotavljanje dostopa do mednarodne znanstvene literature
čim večjemu številu visokošolskih, raziskovalnih in drugih
organizacij v skladu s dejanskimi potrebami.**

- število organizacij, vključenih v nabavne konzorcije
- število potencialnih individualnih uporabnikov..
- število prenesenih celotnih besedil člankov e-revij in poglavij e-knjig..
- organizacija in delovanje enotnega sistema za posredovanje in dobavo dokumentov v okviru konzorcijev
- število posredovanih dokumentov

Podpora slovenskim raziskovalcem pri objavljanju v odprtem dostopu.

- organizacija in delovanje strokovne skupine za podporo objavljanja v odprtem dostopu

Zagotavljanje infrastrukture za uporabo.

- izdelava repozitorija za trajno hrambo in uporabo nabavljenih e-revij in e-knjig.
- vključitev avtentikacija Arnes AAI v vse servise konzorcijev CTK
- zagotavljanje podatkov o dostopnosti e-gradiv za informacijske portale

